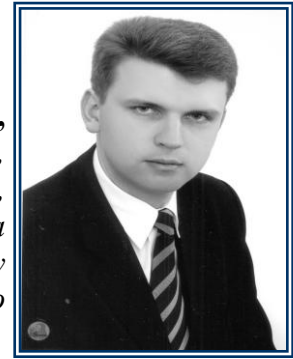

УДК 343.13(477)

Мельник Петро Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри екологічного,
аграрного та земельного права
Івано-Франківського університету
права імені Короля Данила Галицького

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ І КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено систему злочинів проти довкілля, передбачену розділом XXII Карного кодексу Республіки Польща. Охарактеризовано склади цих злочинів і виявлено особливості кримінальної відповідальності за злочини проти довкілля в Польщі. Проаналізовано стан злочинності у сфері охорони довкілля та виділено її характерні ознаки.

Ключові слова: злочини проти довкілля, Карний кодекс Республіки Польща, кримінальна відповідальність, злочинність.

Постановка проблеми. Польща як держава, яка входить до Європейського Союзу, гармонізує власне законодавство з *acquis communautaire*. Це стосується й кримінальної відповідальності за злочини проти довкілля, які передбачені розділ XXII Карному кодексі Республіки Польща від 6.06.1997 року із змінами і доповненнями. Злочини, передбачені цим розділом Карного кодексу, утворюють основною складову всіх злочинів, які заподіюють шкоду довкіллю Республіки Польща. Кримінальне законодавство Польщі у сфері довкілля має свої особливості, які обумовлені історичними, культурними закономірностями. Відповідно і, злочинності в даній сфері притаманні характерні ознаки. Дослідження кримінальної відповідальності за злочини проти довкілля Польщі дасть можливість врахувати позитивний досвід Польщі у правотворчій діяльності нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання кримінальної відповідальності за злочини проти довкілля знайшли відображення у працях: С.Б. Гавриша, В.К. Матвійчука, Г.С. Поліщука, В.М. Присяжного, А.М. Притули. В яких зверталась увага на окремі склади злочинів проти довкілля за Карним кодексом Республіки Польща. Проте, постає необхідність дослідження і характеристики системи цих злочинів, передбачених розділом XXII Карного кодексу.

Постановка завдання. Метою написання даної статті є виявлення кримінально-правових і кримінологічних особливостей злочинів проти довкілля, передбачених розділом XXII «Злочини проти довкілля» Карного кодексу Республіки Польща.

Вклад основного матеріалу дослідження. Розділ XXII «Злочини проти довкілля» Карного кодексу Республіки Польща від 6.06.1997 року із змінами і доповненнями, включає 8 статей (181-188)[1], які передбачають кримінальну відповідальність за: заподіяння шкоди рослинному і тваринному світу (ст. 181 КК Республіки Польща);

забруднення довкілля (ст. 182 КК Республіки Польща); порушення правил поводження з відходами (ст. 183 КК Республіки Польща); порушення правил поводження з радіоактивними матеріалами та іншими джерелами іонізуючого випромінювання (ст. 184 КК Республіки Польща); вчинення злочини проти довкілля при обтяжуючи обставинах (ст. 185 КК Республіки Польща); порушення правил використання екологічно небезпечного обладнання (ст. 186 КК Республіки Польща); посягання на природоохоронні об'єкти чи території (ст. 187 КК Республіки Польща); спричинення шкоди довкіллю неправомірним будівництвом чи господарської діяльністю (ст. 188 КК Республіки Польща). Даний розділ вміщує 7 складів злочинів проти довкілля і одну статтю (ст. 185 КК Республіки Польща), яка передбачає обтяжуючи обставини.

Родовим об'єктом цих злочинів є довкілля. Основним безпосереднім об'єктом є довкілля в тій чи іншій формі.

Вчиняючи злочини проти довкілля, здійснюється посягання на рослинний і тваринний світ (ст.ст. 181, 183, 184); воду, повітря, землю (ст.ст. 182) екологічну безпеку (ст.ст. 183, 184, 186), природні території і об'єкти, які знаходяться під особливою охороною (ст.ст. 181 §2, 187.)

Слід погодитися з твердженням В. Редецкі, що злочини, передбачені Розділ XXII «Злочини проти довкілля» Карного кодексу Республіки Польща, можна поділити на дві групи: 1) захист від забруднення та інших пошкоджень; 2) охорона природи [5]. Аналізуючи дану класифікацію, слід відмітити, що більшу питому вагу утворюють злочини першої групи.

Об'єктивна сторона злочинів проти довкілля виражається у різноманітних формах. А ст. 181 §1 КК Республіки Польща не вказує взагалі види діяння об'єктивної сторони, в ній зазначені лише наслідки у вигляді заподіяння шкоди у значних розмірах.

Окрім склади злочини з об'єктивної сторони характеризуються порушенням встановлених правил: особливоохорюваних територій (§2 ст. 181); зберігання, переробки, розпорядження і перевезення відходів (ст. 183); транспортування, зберігання радіоактивних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання (ст. 184); будівництва чи здійснення господарської діяльності на охоронюваних територіях (ст. 188).

Злочини, передбачений ст. 182 КК Республіки Польща може бути вчинений шляхом забруднення води, повітря чи землі радіоактивними матеріалами, а у ст. 187 діяння виражаються у знищенні, пошкодженні або істотному зниженні цінності природоохоронної території чи об'єкта.

Що стосується моменту закінчення, то більшість злочинів, передбачених розділ XXII Карного кодексу, є злочинами з матеріальним складом і визнаються закінченими з моменту настання відповідних наслідків. Наслідки можуть виражаються у наступних формах:

- шкода у значних розміри (ст.ст. 181 §1, 182, 183, 184 §1, 185 §1),
- істотна шкода (ст.ст. 181 §2, 187 §1),
- смерть особи, тяжкі ушкодження кільком особам (ст.ст. 185 §2),
- створення загрози життю і здоров'ю людей (ст.ст. 182, 183, 184 §1).

Визначення значної шкоди подано у ст. 115 Карного кодексу. Відповідно до § 5-7 цієї статті значною є шкода від 200 до 1000000 злотих. Понад 1000000 злотих – це шкода у великих розмірах. Поняття істотної шкоди у Карному кодексі не відображено. Це є оціночне поняття і в кожному випадку визначається індивідуально.

Злочинами з формальним складом є діяння, передбачені ст. 186, 188 Карного кодексу. Які вважаються закінченими з моменту: невикористання або використання

неналежної якості обладнання (пристроїв) безпеки води, повітря або ґрунту чи обладнання для запобігання іонізуючого випромінювання (ст. 186 §1); порушення правила будівництва чи розширення існуючих об'єкти будівництва або здійснення господарської діяльності загрозової довкілля (ст. 188).

Щодо суб'єктів вчинення злочинів проти довкілля, то відповідно до ст. 10 §1 Карного кодексу кримінальна відповідальність фізичних осіб наступає з 17 років. Як бачимо у кримінальному праві Польщі, як і в українському, кримінальній відповідальності підлягають лише фізичні особи. Хоча у польській науковій літературі ведеться дискусія про можливість притягнення до кримінальної відповідальності за екологічні злочини й юридичних осіб. [4]

Значна увага у Карному кодексі приділена суб'єктивній стороні складів злочинів проти довкілля. Форми вини особи, яка вчинила дані злочини, впливають на кваліфікацію і, відповідно, покарання. У статтях 181 §4, 182 § 2, 183 §4, 184 §2, 186 §3, 187 §2 виділено злочини з неумисною формою вини, покарання за які м'якші, ніж за умисні злочини. Так, ст. 181 §1 передбачено, що за заподіяння шкоди рослинному чи тваринному світу у значних розмірах наступає покарання у вигляді позбавлення волі від 3 місяців до 5 років. А §4 цієї статті встановлює за таке ж діяння, яке вчинено неумисно, покарання у вигляді штрафу або обмеження волі чи позбавлення волі. Подібна схема побудови і у вищезазначених статтях, які передбачають вчинення злочинів неумисно.

В залежності від покарання Карний кодекс Республіки Польща (ст. 7) злочини поділяє на тяжкі злочини і проступки. Тяжкими злочинами визнаються діяння, за які передбачене покарання у вигляді позбавлення волі не менше 3 років та більш суворе покарання. Проступками є діяння, за які передбачена відповідальність у вигляді штрафу, обмеження волі або позбавлення волі понад 1 місяць.

Проаналізувавши статистичні дані Поліції Республіки Польща щодо порушених кримінальних справ протягом 2005-2010 років[2,3], можна зробити висновок, що злочини проти довкілля, передбачені розділом XXII Карного кодексу становлять від 0,03 % (у 2005 році) до 0,05 % (у 2008 році) всіх порушених справ.

	Порушено справ органами поліції Польщі	З них за злочини проти довкілля (розділ XXII КК)	Питома вага злочинів проти довкілля (%)
2005 рік	1235239	369	0,03
2006 рік	1156031	423	0,04
2007 рік	1014695	423	0,04
2008 рік	968620	456	0,05
2009 рік	994959	352	0,04
2010 рік	964614	376	0,04

Для прикладу, якщо порівняти кількість порушених цих справ зі справами, які порушені за вбивство, то слід сказати, що вони становлять приблизно половину других. Так, за вбивство у 2005 році було порушено 720 кримінальних справ, у 2006 році – 816 кримінальних справ, у 2007 році – 789 кримінальних справ; у 2008 році – 748 кримінальних справ; у 2009 році – 729 кримінальних справ; у 2010 році – 702 кримінальні справи.

Якщо проаналізувати ступінь застосування статей розділ XXII «Злочини проти довкілля» Карного кодексу на підставі кількості порушених кримінальних справ Поліцією Республіки Польща, то можна побачити наступне:

	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік
Ст. 181	75	81	55	65	50	61
Ст. 182	105	106	98	107	88	68
Ст. 183	124	178	203	209	162	191
Ст. 184	3	-	0	2	3	-
Ст. 185	-	-	-	-	-	-
Ст. 186	23	18	16	17	10	9
Ст. 187	7	27	28	41	30	28
Ст. 188	32	24	23	15	9	19
Всього	369	423	423	456	352	376

Отже, найбільше порушено кримінальних справ за статтею 183, потім за статтею 182, наступною іде стаття 181 Карного кодексу. З цього можна зробити висновок, що найбільшу питому вагу зафіксованих злочинів проти довкілля складають злочини пов'язані з:

порушення правила зберігання, перероблення, розпорядження або перевезення відходів або речовин у таких обставинах або таким чином, що це може поставити під загрозу життя і здоров'я багатьох людей або завдати шкоду рослинному або тваринному світу у значних розмірах (ст. 183);

забрудненням води, повітря чи землі речовинами або іонізуючим випромінюванням в такій кількості або в такій формі, що це може поставити під загрозу життя і здоров'я багатьох людей або завдати шкоду в рослинному або тваринному світу у значних розмірах (ст. 182);

заподіянням шкоди рослинному або тваринному світу у значних розмірах (ст. 181 §1); порушенням правил, що діють на території, яка підлягає захисту, руйнує або пошкоджує рослинний чи тваринний світ, завдаючи істотної шкоди(ст. 181 §2); знищенням рослин і тварин, які перебувають під захистом, незалежно від того, де це вчинено, заподіявши істотну шкоду (ст. 181 §3).

Отже, підсумовуюче вищесказане, можна виділити наступні особливості кримінальної відповідальності за злочини проти довкілля в Польщі: 1) злочини, які безпосередньо посягають на довкілля, виділені в окремий розділ XXII Карного кодексу; 2) більшість цих злочинів є злочинами з матеріальним складом; 3) за їх вчинення можуть притягатись до кримінальної відповідальності фізичні особи 17-річного віку; 4) у параграфах статей, які встановлюють відповідальність за злочини проти довкілля диференціюється умисна і неумисна форми вини, що безпосередньо впливає на покарання; 5) ці злочини становлять 0,03-0,05 % всіх порушених справ органами поліції Польщі; 6) найпоширенішим злочином є злочин, передбачений ст. 183 Карного кодексу Польщі.

Список використаних джерел

1. Kodeks karny. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Stan prawny: 28.10.2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.arslege.pl/kodeks-karny/k1/>.
2. Przestępstwa przeciwko środowisku (181-188) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://statystyka.policja.pl/portal/st/1105/>.
3. Postępowania wszczęte, przestępstwa stwierdzone i wykrywalność w latach 1999-2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://statystyka.policja.pl/portal/st/842/47682/>.
4. Radecki W. Koncepcje odpowiedzialności karnej osób prawnych w ochronie środowiska, Wrocław 1996.
5. Radecki W. Ochrona środowiska w polskim prawie karnym, cz. I: Pojęcie i zakres prawa karnego środowiska [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.monitorprawniczy.pl/index.php?mod=m_artykuly&cid=20&id=1339.

Мельник П. В. Преступления против окружающей среды Республики Польша: уголовно-правовой и криминологический аспект

В статье исследовано систему преступлений против окружающей среды, предусмотренную разделом XXII Уголовного кодекса Республики Польша. Охарактеризованы составы этих преступлений и выявлены особенности уголовной ответственности за преступления против окружающей среды в Польше. Проанализировано состояние преступности в сфере охраны окружающей среды и выделены его характерные признаки.

Ключевые слова: преступления против окружающей среды, Уголовный кодекс Республики Польша, уголовная ответственность, преступность.

Melnyk P. V. Offenses against environment in the Republic of Poland: criminal and criminological aspect

The article analyses the system of crimes against environment provided in Chapter XXII of the Criminal Code of the Republic of Poland. Corpus delicti is characterized and criminal responsibility for the offenses against the environment in Poland is defined. The criminality rate in the sphere of environmental protection is analyzed and its characteristic features are distinguished.

Key words: offenses against environment, Criminal Code of the Republic of Poland, criminal responsibility, criminality.

